

Olga Kolenc

Tonijev avtobus

Na Vojskarski planoti v Idrijskem hribovju smo se še pred šestimi desetletji prevažali precej drugače kot danes, predvsem pa smo hodili peš. Poti do šole, cerkve in male trgovine v centru vasi, ki so bile za nekatere dolge tudi po uro in pol, so bile v zimskem času prave zimske ture. Cesto do petnajst kilometrov oddaljenega matičnega mesta Idrija so ob vsakem večjem sneženju zasuli plazovi, in naše edino prevozno sredstvo so ostale smuči. V letnem času smo štopali redke avtomobile in motoriste, pa kakšen občasen kamion, ki je iz bližnjih gozdov odvažal les.

Nekoč sva z materjo še v začetku meseca maja, v poletnih čevljih prečili zadnje ostanke snega. Pod Rejcovim Gričem nama ni hotel ustaviti furman s praznim vozom, jaz pa sem štela komaj pet ali šest let. Kot najstnici mi je v Nikovi ustavil avto z majhno odprto prikolico, jaz pa sem se vsa vesela skobacala nanjo in si pri minus desetih stopinjah tako prihranila zadnjo tretjino poti do mesta. Mladi deklici mi je bilo zelo neprijetno, kadar mi je ustavil motorist, ki ob sedežu ni imel držala, jaz pa sem se ga morala z vso močjo okleniti okoli pasu.

Leta 1961, ko je v našo vas pripeljal avtobus, pa se je vse spremenilo na bolje. Prva leta je vozil le v kopnih letnih časih in to trikrat na teden - v ponedeljek, sredo in petek, a to je bilo za naše potrebe več kot dovolj. Za vsak odhod v mesto je moral zaradi stroškov in časa, obstajati tehtni razlog. Zjutraj so sledili podobni obredi kot pred odhodom k nedeljski maši. Umivanju v *lavorju* je sledila levitev v najboljšo obleko in čevlje ter urejanje pričeske. Za piko na 'i' je sledil še ogled naše celostne podobe. Glavno ogledalo je bilo kar prvo pritlično kuhinjsko okno z zunanje strani. Tovrstne priprave so našega očeta, ki je bil rojen humorist, vedno spravljale v smeh. Mater je premeril od glave do pet in jo na hitro podražil:

"Kar pušej me samga, boš že vidla, kej bo!?! Bo pršla kešna Trabušerca s šnapcam! Ka me bo na isp ab drakslnu nejdla samga, ba brž panucala prluožnast, de je, zmatrana ad pati, pielem mal palajžet u snuo!" (Kar puščaj me samega, boš že videla, kaj bo! Bo prišla, kakšna Trebušarca z žganjem! Ker me bo na podstrešju od stružnici dobila samega, bo takoj izkoristila priliko, da jo, utrujeno od poti, odpeljem malo poležat v seno!)

Mati je samozadostno privzdignila glavo, a čisto vseeno ji le ni bilo. Nato sva oddrobili tista dva kilometra poti in se v centru vasi pridružili čakajočim. Postopali smo pred župnijsko drvarnico in gledali v smeri Planine. Ob brnenju motorja v daljavi, nas je zajel še dodaten nemir. Poslušali smo, kako avtobus s še poslednjo močjo premaguje največji klanec v Dolu. Glasna hupa je predirljivo prerezala zrak in kar trajalo je, da je naš odrešitelj končno le prisopihal do končne postaje.

Šofer je previdno zmanjšal hitrost; da je vozilo lahko obrnil, ga je moral pognati vse do cerkvenega obzidja. Počasi je drsel vzvratno; vozilo se je ob tem nagibalo v levo in vedno sem se bala, da mu popustijo zavore. Motor je v prvi prestavi spet zarohnel s polno močjo in iz izpušne cevi je nekajkrat puhnil gost črn dim. Po spretnem sukanju volana je avtobus zapeljal pred župnišče. Zavore so zacvilile, mrcina je v poslednjem krču še nekajkrat trznila, nato pa obmirovala.

V želji, da zavzamemo prve proste sedeže ob oknih, iz katerih bomo imeli najboljši razgled na okolico, smo se nagnetli okoli vrat in nastala je gneča. Vrata avtobusa so se odpirala navzven in sprevodnik se je včasih komaj prebil na plano. Otroci smo po dobri stari šoli, ki smo jo dobili tako v šoli kot tudi doma, med seboj tekmovali, kdo bo starejšemu potniku prvi

odstopil sedež. Čeprav nekateri med njimi niso šteli več kot trideset let, so se nam po otroški presoji zdeli že v letih in potrebni naše usluge. Starejši so jo z veseljem sprejeli, mlajši, ki jim je bilo ob naši ponudbi kar malce nerodno, pa so jo zavrnil. Na srečo se je ozek prehod med sedeži večkrat povsem zapolnil s stoječimi potniki in ni bilo nevarnosti, da bi ob nenadnem zaviranju kdo od otrok padel.

Šofer, ki si je na zraku nabiral novih moči, se je zavihtel na svoj sedež, prižgal motor in ga nekaj časa pustil, da se znova ogreva v prostem teku. Veliko ohišje pogona, ki je bilo takrat vgrajeno med voznikovim in sprevodnikovim sedežem, je zavibriralo. Oblečeno je bilo v lično usnjeno zaščito, ki je oddajala prav poseben vonj. Kot zadnji je v vozilo skočil sprevodnik. Z vso mero odgovornosti je preveril, ali je tako zunaj kot znotraj vozila vse na svojem mestu, zaloputnil vrata, šoferju zamahnil z roko in izvlekel vozovnice.

Avtobus se je čisto počasi premaknil navzdol in moj prijetni nemir je dosegel vrhunec. Moški, prav tako prikrito vznemirjeni, so si prižgali cigarete znamk Morava, Zeta in Drava, in se zapletli v pogovor. Mali oblački dima so se zgostili v velik oblak, ki je kmalu napolnil celotno vozilo. Pepel so otresali v male kovinske škatlice ali *čik kahle*, pritrjene na hrbtne strani sedežev, ki so bile do prihoda v mesto povsem napolnjene z ogorki. Ženske so k sebi stiskale torbice in si zaupale, kakšne potrebe jih ženejo v mesto. Pa o tem, kaj vse so že naredile na njivah in poljih in kaj vse jih, če bo Bog dal vreme, še čaka.

Avtobus je ustavil pred vsako hišo ali na postajališču, kjer je čakal potnik, sprevodnik pa je vedno skočil iz avtobusa in ga varno pospremil v vozilo. Po prvem, ravnem delu poti do Kočevša, je bila vožnja pravi užitek, od tu dalje pa se je zaradi strmega naklona spremenila v pravo moro. Pred vsakim ovinkom na ozki makadamski cesti, ki jo je po celotni širini zavzel avtobus, je predirljivo zapiskala hupa. Strahoma sem spremljala vsak ovinek, kajti ob pogledu skozi okno sem imela občutek, da že letimo v eno izmed okoliških grap. Včasih sem za srečno vožnjo tudi na tiho molila. Prej glasno kramljanje potnikov je potihnilo, najbolj občutljive je že zajela slabost. Sprevodnik je tekal gor in dol, delil plastične vrečke ter odpiral okna. Včasih je prišlo med vožnjo tudi do okvar; šofer in sprevodnik sta si oblekla delavski halji in hitro prevzela še vlogo mehanika. Nekoč sta se celo vrgla na tla, preverjala podvozje in skoraj zlezla za prvo kolo, moški pa so modrovali.

Z leti sem se vse bolj pogrezala v sedež, ki je bil oblečen v grob siv skaj, in to v upanju, da bom zaradi koriščenja polovične vozovnice videti čim manjša. Z materjo sva po zaslugi moje drobne postave nekaj časa še lahko tajili pravo starost, nato pa je bilo lepega dne sprevodniku tega dovolj. Z roko je pokazal primerjalno velikost in dodal, da otroka pa ja loči od že napol odrasle osebe. Požrli sva slino, čeprav mi je misel, da končno odraščam tudi v očeh drugih ljudi, nadvse godila. Upokojenci, med katere je spadal tudi naš invalidsko upokojeni oče, so enkrat na leto prejeli tudi bone za znižano vožnjo.

Glede na vse večje število potnikov sta z leti začela voziti dva avtobusa. Pravili smo jima »*ta mal an ta valk*«. In tisti ta "velik" je moral, če je hotel premagati največji ovinek nad Bevkom, vsakokrat narediti tudi eden ali dva vzratna manevra. Pravi junak za takšne podvige je bil že od vsega začetka naš priljubljeni in spoštovani šofer Toni. Vedno urejen mož v obleki s kravato je s svojo umirjeno pojavo naše strahove pred vožnjo kmalu povsem umiril. Ni mu bilo para, novim pa kljub prijaznosti, znanju in varni vožnji, saj nikoli ni prišlo do nesreče, še dolgo nismo povsem zaupali. Tako smo pred odhodom vedno spraševali:

«*A kej vieste, kier šufar ba dans, a bo Toni?*» (Ali kaj veste, kateri šofer bo danes, ali bo Toni?) Omotična in na pol gluha sem izstopala v mestni vrvež. Moja glava je bila zaradi višinske razlike kot velik buč, v katerem je še kar nekaj časa vibriral motor. Najprej so bili na vrsti naši standardni opravki, kot so oddaja masla, čipk, občasni opravki na kakšnem uradu, ali obisk

zobozdravnika. Če do zdravnika nismo mogli pozimi in tudi on ne do nas, ga tudi poleti nismo kaj dosti iskali. Sledili so nakupi dobrin, ki jih na Vojskem ni bilo, pa obiski sorodnikov in znancev ter obvezni zasluženi golaž v gostilni Nebesa.

Čas je tekel, kot bi mignil in popoldne smo se počasi že zbirali na avtobusni postaji. Bilo je zelo živahno; v veliki čakalnici z bifejem in pred njo so se zbirali potniki iz bližnjih in daljnih okoliških krajev. Kmalu smo obsedeli vsak na svojem sedežu in k sebi stiskali nakupljeno robo. Sledil je odhod, vožnja v klanec pa je bila malce manj strašna od spusta. Sem in tja je obraz spreletela rahla senca dvoma. Sem se prav odločila? Bi bili boljši za številko večji čevlji, bi bil bolj trpežen tisti rožnat in dražji kos blaga? Sem za klekljanje izbrala najbolj donosen vzorec? Na prtljažniku malega avtobusa, do katerega je na zadnji strani vodila ozka železna lestev, je naša mati končno lahko dostavila tudi prvi divan.

Ko se danes sama vozim po opisani cesti iz Idrije na Vojsko, spomini kar vrejo na dan. Kljub občasnim širitvam ostaja ozka, asfalt pa je ponekod povsem uničen od težkih vozil. Naši konjički postajajo vedno večji in kmalu bodo široki kot Tonijev avtobus. V kočljivih trenutkih, ko na cestišču ni prostora za dva, mi misel na Tonija vlije dodatni pogum.